

Commentaria Ac Disputationes In Primam Partem Divi Thomae

Cvm Variis Indicibvs

De Deo Effectore, Creaturarvm Omnivm Tractatvs II. De Opere Sex
Diervm, Ac Tertivs De Anima

Suárez, Francisco

Mogvntiæ, 1622

XI. An sex dies creationis mundi naturales, seu materiales, an spirituales,
seu intelligibiles fuerint.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-93575](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-93575)

Quartum argumentum postulat, cur voluerit Deus succedere, & morose confirmare vniuersum quoad mistorum productionem, & illam mundi dispositionem, quæ ad habitationem, & conseruationem mistorum ordinatur. Ad quod respondemus in primis, licet nulla alia ratio à nobis reddi posset præter Dei liberam voluntatem, eam nobis sufficere, cum in Scriptura simpliciter ac proprie intellecta, ita fecisse naretur. Deinde dici potest ex Ambrosii. Hexaëmer. cap. 8. simul cum potentia voluisse Deum suam libertatem, & dominium ostendere, & ideo quædam prius, quædam posterius, prout voluit, effecisse. Item non vno tantum modo, sed pluribus voluit potestatem & dominationem ostendere, & ideo quædam sine præiacente materia creauit, simul materiam ipsam concreando, quædam vero ex præiacente materia alio modo, sibi etiam proprio, procreauit, subito, & per solum suum imperium materiam transmutando, & ex vno alio procreando longe alio modo, quam per agentia creata possideri fieri. Præterea quoniam perfectio vniuersi duplex est, vna absoluta, & secundum se, alia respectiua, & in ordine ad mistorum conseruationem, & generationem, ideo in ipso creationis tempore voluit ostendere, quæ perfectio sit naturalis vniuerso secundum respectum, quæ vero dispositio secundum sapientissimam ordinationem, ad mistorum procreationem, & præsertim ad hominum beneficium illi conueniat. Et ideo prius in momento mundum in sua simplici perfectione quasi per absolutam potestatem creauit, postea vero more sapientissimi artificis illud ad hominis conditionem disposuit. Denique etiam fieri potuit propter nos, partim vt simplicius crederemus, & intellectum subiceremus in obsequium solius fidei etiam in opere creationis, tum vt distinctius, & melius intelligeremus, quam sapienter Deus omnia disposuerit, quam fortiter in numero, pondere, & mensura, sicut ea disposuit, ita sustinere. Addit Ambr. libro secundo de Cain, & Abel cap. 6. in principio : *Vtique simul omnia fieri iubet potius Deus, sed dysfunctionem ferre maluit, quam nos in omni negotio imitaremur*, Et similem rationem habet l. i. Hexaëmer. c. 8. & plures videri possunt in Chrysostomo homil. 3. in Gen. Nazian. & Niceo. orat. 43. in Nouam Dominicam.

CAPVT XI.

*An sex dies creationis mundi naturales, seu
materiales, an spirituales, seu intelli-
gibiles fuerint.*

In hoc capite distinctius à nobis tractanda est; & dependenda sententia Augustini de sex diebus, in quibus creatus, & ornatus dicitur mundus. De quibus diebus idem Augustinus lib. 11. de Ciuit. c. 6. dixit: *Quæ dies cuiusmodi sunt, aut per difficile nobis, aut etiam impossibile est cogitare. quamò magis dicere.* Et ideo alio loco profitetur, se magis inquirendum, quam desinendum procedere in Imperfecti. super Gen. ca. 1. & 2. vbi etiam confessionem fidei præmittit, ne ab aliquo erroris argui possit. Et lib. 1. Gen. ad lit. cap. 8. & 20. nihil temere affirmandum dicit, sed abique præiudicio melioris sententiæ se loqui. Quia vero ipse in eam inclinauit sententiam, quæ affirmat opera illius diebus producta non per succedentem temporis, & durationis, sed simul facta esse, ideo coactus est dies illos aliter interpretari, & in mentibus sanctorum Angelorum illos collocare; & consequenter illos distinguere secundum quandam ordinem dignitatis rerum, quæ in ipsis sanctis narrantur, non secundum ordinem prio-

Primum ergo dubium fit, an cognitionem matutinam in sola visione clara diuine essentie Augustinus posuerit. In quo vnum videtur certum, nimirum Augustinum posuisse cognitionem matutinam in visione clara Dei. Hoc enim omnes Theologi allegandi fateantur, & expressis verbis eiusdem Augustini probari potest. Id enim prius significat libro vndecimo de Ciuit. cap. 7. & in 29. magis explicat, dicens: *Angeli sancti nuper verba sonantia Deum dicunt, sed per ipsam presentiam immutabili veritate.* Et infra: *ipsam quoque creaturam in multis ibi, hoc est, in sapientia Dei tantum, in arte, quia facta est, aut in ea ipsa sunt, ac per hoc & seipsos ibi in eis, quam in seipsis, quamque etiam in his, sis. Facti sunt enim, & alud iuratum ille qui fecit. Ibi ergo tantum, in cognitione diuina, in ipsis autem tanquam in resperitina, sicut supra iam diximus.* Quæ repetitur in Dialog. cum Orofi. 65. *Question. in q. 26.* Augustino attributo, & plane ex sententia Augustini, esto illius non fit opus. Et l. 4. Genes. ad iter. cap. 23. discretissime ait: *Mulum inueni inter cognitionem rei cuiuslibet in Verbo, & cognitionem in natura eius, vt illud merito ad diem pertineat, hoc ad vespertinam.* Et cap. 24. *Cum sancti angelis per videant faciem Dei, verbo, que, n'gentis filii: sicut Patri aequalis est, profertur. proculdubio vniuersam creaturam, in qua & ipsi sunt principaliter conditi, in ipso Verbo Dei prius nouerunt, ac deinde in ipsa creatura, &c.* Et infra: *Ibi ergo tanquam per diem, hoc autem tanquam per vespertinam.* Et idem sepius in sequentibus repetit. De hac ergo parte affirmante nullum potest esse dubium in sententia Augustini, illamque iterum paulo post confirmabo.

Difficultas autem est de alia parte excludente
omnem aliam matutinam cognitionem, multi n.
Theologi non tantum in visione beatifica, sed etiam
extra illam ponunt cognitionem matutinam
angelicam, non tamen eodem modo. Primo enim
Scot. in 2. d. 3. q. 9. alias q. 4. 2. partis distinctionis 8.
ad questionem, præter visionem beatam ponit in
Angelis cognitionem abstractiuam, & quidditati-
uum Dei per propriam speciem essentie Dei, &
hanc dicit etiam esse cognitionem matutinam. Et
probat, quia oēs Angeli in primo instanti cog-
nitionis habuerunt cognitionem matutinam: ergo
non potest esse, nisi ista. Consequentiam supponit
vt clarum. Antecedens verò probat, quia cognitio
matutina est prior quam vespertina, secundum
Augustinum: sed Angeli in primo instanti habue-
runt cognitionem vespertinam, vt per se clarum
est: ergo & matutinam. Sed hæc sententia suppo-
nit falsum, quia nulla est talis scientia abstractiua
Dei, vt superiori tract. 1. 2. à nobis ostensum est, &
quod certius est, nulla est apud Augustinum men-
tio talis scientie abstractiue, & multo minus sub
nomine matutina, aut diei, vel mane apud ipsum
inuenitur. Et sane non bene inter se conueniunt
abstractiua cognitio, & matutina, nam hæc dicit
clarissimam cognitionem, ex mente Augustini, a-
lia vero longe decoloratio est, vt idem Aug. lo-
quitur. De fundamēto verò Scoti dicimus, quod

Aliter Bonavent. in 2. dist. 4. art. 3. q. i. distinguit 4.
duplicem cognitionem matutinam, vnam in Bonavent.
Verbo per cognitionem beatam; aliam per species, *per resolutionem.*
& illa

Fundamen-
tum Augu-
stini de cog-
nitione matu-
rina, & ve-
spertina in
mentibus
angelicis.

2.
Dubium
præmiū in
dictum fa-
damentum

Quid certi
sit in hoc
dubio:

3.
Quid ita
incertum.

Resolutio
Scotti.

Relictus:

4.

resolutions

*Merito tamen
non probatur
à Tarantasia
tunc iuxta
mentem Au-
gustini.*

*Tum propter
evidentem
rationem.*

*Matutinam
cognitionem
aliquando
admisit vi-
detur D. Th.
extra Verbu.*

*Ex professo
tamen rem
tractando non
admisit.*

*In gratiam
August. D.
Thom. vim
difficultatis
subterfuge.*

*Ex idy reso-
lutione.*

*Obiectioni
subiacta oc-
currit Egi-
dus.*

& illuminationes procedentes à Verbo. Et hanc secundam posuit, ut aliquam cognitionem matutinam habere potuerint Angeli in sua creatione, quando nondum erant beati. Quam distinctionem ex Petro de Tarantasia refert Carthusius in 2. d. q. vii. Addit tamen, non probasse illam, & merito, quia cognitio creaturarum per species earum non transcendit cognitionem vespertinam. Quod est evidens secundum mentem Augustini, ubique enim dicit, per matutinam scientiam cognoscere in Verbo tanquam in arte increata, per quam facta sunt. Deinde est evidens ratio, quia vel illa cognitio matutina per illuminationes extra visionem Verbi, quam habuerunt Angeli à principio, erat supernaturalis, vel naturalis. Non primum, quia illa solum esset cognitio fidei, quæ matutina dici non potest. Idem quia illa cognitio mansit in Angelis malis, licet per peccatum obscurata, ut idem Bonaventura dicit: at in malis angelis non mansit cognitio supernaturalis. Si autem fuit naturalis, fuit per naturale lumen angelicum, & per species inditas rerum cognoscendum. hæc autem est cognitio in proprio genere, ac proinde vespertina, iuxta doctrinam Augustini. Nihilominus tamen D. Thomas 1. p. q. 62. art. 1. ad 3. illam distinctionem attingit, & non reprobatur. Dicit enim, Angelum intra naturalem ordinem posse creaturas cognoscere, vel tantum in seipsis, & sic esse vespertinam cognitionem, vel in Deo, & hanc esse matutinam respectu prioris, licet comparatione alterius matutine per visionem in Verbo decoloratur, seu impropria fit. Unde significat, Angelum per scientiam naturalem, & supernaturalem cognoscere res in Verbo, & indicat, utranque esse cognitionem matutinam, alioqui argumentum non soluit, quod in hoc nitebatur, quod secundum Augustinum Angeli habuerint cognitionem matutinam ita tamen à principio creationis. Veruntamen D. Thomas in alijs locis, ubi ex professo rem tractat, non ponit cognitionem matutinam, nisi in clara Dei visione, præsertim 1. p. q. 58. art. 6. & 7. & in dicta solutione nunquam dixit, cognitionem naturalem rerum in Deo esse matutinam. Imo in fine solutionis concludit de visione beata, & hæc proprie est cognitio matutina. Fateor tamen in hoc sensu solutionem non satis facere argumento, quod difficillimum est in sententia Augustini, ut infra dicam, & in illa solutione videtur voluisse D. Thomas pro sua modestia subterfugere vim argumenti potius, quam aperte Augustinum inconstantiam arguere. Illud vero argumentum aliter soluit q. 8. de Verit. art. 16. ad 8. de quo infra dicam.

Aliter vero Egidius in 2. d. 13. q. 1. art. 3. dub. 3. literaliter, præter cognitionem vespertinam, & matutinam addit meridianam. Distinguit enim tria, scilicet, vespertinam, matutinam, & diem. Vespertinam dicit esse in absoluta cognitione creaturæ secundum se, & in proprio genere, mane autem fieri dicit, quando ex cognitione creaturæ in proprio genere, Angelus in laudem Dei creatoris ascendit. Cum autem in Verbo per visionem beatam creaturam Angelus intuetur, diem perfici dicit. Meridiana ergo est cognitio creaturæ in Verbo per visionem beatam, vespertina est cognitio eiusdem creaturæ in proprio genere: matutina est per ascensum à cognitione vespertina in laudem creatoris. Quod si obiectioni, quia hic ascensus non est noua cognitio, sed addit tantum actum voluntatis amantis, & volentis laudare Deum propter tale opus, quod totum ex vi eiusdem cognitionis naturalis fieri potest: respondet, tam vespertinam, quam matutinam cognitionem adaptari ad cognitionem rerum, quam Angeli naturaliter habent: nec matutinam addere solam relationem voluntatis, sed aliquid perficiens cognitionem. Nam cognitio

eiusdem creaturæ, prout à Deo procedit, id est, quæ Deum habuerit auctorem, & ab eo habuerit initium, matutina cognitio est, licet non sit meridianæ. Et videtur hic modus dicendi habere fundamentum in Augustino in locis citatis, ubi seipsum distinguit, vespere, mane, & dies. Unde in dicto cap. 22. lib. 4. in Gen. ait: Post vespem sit mane, cum post duplex se ad laudandam lucem que ipsi Deus est, cuius contemplatione formatur, utique & per dies. Expressiusque lib. 11. de Civit. cap. 7. lucem primo die factam de spiritali luce, in qua & tenebræ non sunt, interpretans, addit: Et tamen & vespere adiecit huius. & mane aliquatenus, quoniam scientia creaturæ comp. ratione scientia creatoris quodammodo vespere adest. Itemque lucet, & mane fit, cum & ipsa refertur ad laudem dilectionis, quæ creatoris.

Sed sine dubio sententia hæc aliena est in multis à mente Augustini. Primo, quia nunquam Augustinus posuit matutinam cognitionem merè naturalem, sed semper tribuit illam luminis gloria, ut in citatis locis videre licet. Secundo cum dicit, vespertinam cognitionem ascendere in mane, cum ad laudem dilectionis que Dei refertur, sine dubio non loquitur de dilectione naturali, sed de supernaturali, ex charitate, quia loquitur de charitate, quæ ad beatitudinem sanctos angelos perducit: ergo adferre minime potuit cognitionem ipsam naturalem creaturarum fieri matutinam per relationem illam in laudem, & dilectionem Dei naturalem. Tertiò, quia, ut Angelus refert cognitionem creaturarum in laudem, & dilectionem Dei, necesse est, ut præcognoscat Deum esse auctorem, & principium creaturarum, nam propterea illum laudat, & amat. Unde talis amor supponit cognitionem Dei ut auctoris creaturarum ex cognitione ipsarum creaturarum, ac proinde ante illam relationem ordine saltem naturæ supponitur cognitio creaturarum in Deo, eo modo, quo extra Verbum inueniri potest, id est, cognitio, quæ cognoscuntur creaturæ non tantum ut in se sunt, sed etiam ut sunt à Deo creatæ: ergo talis cognitio nunquam potest esse matutina, quia secundum se spectata valde imperfecta est, & parum clara, & relatio ad Deum, quæ illi per voluntatem adiungitur, non reddit illam in genere cognitionis meliorem, licet moraliter periciatur. Denique nunquam Augustinus distinxit in Angelis tres cognitiones, vel tres modos cognoscendi creaturas, sed tantum duos modos, scilicet, vel in seipsis, vel in Verbo, & sub cognitione creaturarum in seipsis comprehendit sine dubio cognitionem earundem etiam ut sunt effectus Dei, si per proprias species creaturarum fiat, neque hoc appellauit nunquam cognoscere creaturam in Verbo, vel in Deo, cum magis sit cognoscere Deum in creatura, vel potius ex creatura, quæ cognitio quoniam minor est, ut Augustinus verbo utitur, rectè nomine vespere significatur: non ergo matutina nominatur secundum Augustinum, sed sub vespertina comprehenditur.

Quocirca, ut notauit Alexander Alesius 2. p. q. 41. memb. 1. in duobus dubiis, quæ in fine illius propositionis, scientiam angelicam, quam vno loco vocauit Augustinus matutinam, in alio vocat diurnam. Nam lib. 11. de ciu. cap. 29. cognitionem sui in verbo diurnam vocat, eamque à cognitione sui in seipso tanquam à vespertina distinguit, & eadem duas cognitiones paulo inferius clariorem, & obscuriorem vocat. Item cognitionem, quæ est in Verbo, quamque frequenter matutinam vocat, ad diem dicit pertinere lib. 4. Gen. cap. 23. his verbis: Matutinum interest inter cognitionem rei cuiusque in Verbo Dei, & cognitionem in natura eius, ut illud merito ad diem pertineat, hoc ad vespertinam. Unde etiam rectè inferit Alesius eodem

SVARE
de Angel
re 6. d. 13. q. 1. art. 3. dub. 3.

D. V.

eodem loco, non oportere distinguere cognitionem meridianam à matutina, quia apud Augustinum nulla est excellentior cognitio rerum creaturarum, quam cum cognoscuntur in Verbo: ergo si quæ dicitur cogitari potest meridianam cognitionem creaturæ, illa profecto est, quæ in verbo Dei clarè visio perspicitur. At verò hanc eandem vocat Augustinus matutinam cognitionem, vt vidimus: ergo illa duo non sunt in doctrina Augustini distincta. Vnde colligere etiam licet, mane, & diem apud Augustinum non condistingui sicut duas cognitiones magis, vel minus lucidas, sed distingui tanquàm partem, & totum: nam dies componitur ex vespere, & mane, quod & merides vocari potest, quia non paulatim crescit in luce, sed subito illucescit post vespem, & diem consummat. Sic dicit dicto c. 7. de Ciuit. *Fit vespere dei huius, & mane aliquatenus, & c.* Et infra dicit, recurrente mane post vespem, diem vnum consummari. Et l. 4. in Gen. c. 2. *Post vespem, & mane dies vnus, & sic de cæteris.*

Concludimus ergo, secundum Augustinum vnicam tantum esse scientiam matutinam Angelorum de rebus creatis, illamque esse visionem eorum in Verbo, ac proinde hanc solam esse cognitionem matutinam. Hæc est sententia D. Thomæ 1. p. q. 58. art. 6. & 7. quam ibi frequentius sequuntur nonnulli expositores, & eandem tenet Alenf. q. 23. membr. 1. & 6. Et videtur sufficienter probata ex dictis. Primo quia cognitio matutina ex mente Augustini est perfectissima omnium, quas Angelus potest habere de creatura: sed cognitio perfectissima vnica tantum est, & illa sine dubio est per visionem in Verbo: ergo illa sola est matutina. Secundo Augustinus tribuit cognitioni matutinæ, vt per illam videantur res in rationibus suis, per quas sunt, seu in arte diuina: sed hoc modo tantum videtur per visionem beatam: ergo sola visio beata est scientia matutina. Tercio August. dicto ca. 7. l. 11. de Ciuit. & l. 2. Gen. cap. 8. solis Angelis sanctis, & à principio beatitudinis tribuit cognitionem matutinam, nunquam tamen illam concedit Angelis, qui peccauerunt: imò hoc modo distinguunt lucem à tenebris, vt postea videbimus: ergo signum est, in sola scientia beata ponere cognitionem matutinam, nam aliæ scientiæ in angelis malis fuerunt.

Solum restat obscurum in doctrina Augustini, quod dicit, cognitionem Angelorum de creaturis in seipsis fieri mane, cum ad Dei laudem refertur, vt habet l. 11. de Ciuit. c. 7. & l. Gen. c. 22. & 25. In hoc non fundari sunt, qui dixerunt duplicem cognitionem matutinam, naturalem scilicet, & supernaturalem, vel alijs modis supra relatis. Quos in hac parte sequitur Daniel Malon. in 2. d. 3. disp. 18. nam licet in sect. 2. decem, vel vndecim modos dicendi referte circa illam distinctionem, & omnes impugnet: nihilominus in sect. 1. fatetur cognitionem matutinam duplicem esse. Vna est visio creaturarum in Verbo, alia est, cum Dei cognitionem referunt ad Deum amandum. Vnde addit, in malis angelis nunquam fuisse cognitionem matutinam priorem, fuisse tamen posteriorem saltem in primo instanti, in quo creati sunt. Sed non existimo esse hoc menti Augustini conforme. Quia si cognitio vespertina erat prius saltem natura, quam ad laudem Dei referatur, non fit matutina per hoc quod ad laudem Dei referatur, quia cognitio matutina, & vespertina differunt in intrinseca ratione, & perfectione cognitionis, quæ non variatur per hoc, quod in laudem Dei referatur, vt supra ponderaui.

Neque Augustinus, si attentè legatur, vnquam dixit vespertinam cognitionem relatam ad Deum fieri matutinam, sed per illam relationem, vel post illam sequi mane, & perfici diem, quod longe Suarez de opere sex dierum.

diuersum est. Hanc verò fuisse sententiam Augustini, patet ex dicto cap. septimo, libro vndecimo de Ciuit. vbi sic ait: *Scientia creatura comparatione scientia creatoris quodammodo vesperscit, itemque lucefcit, & mane fit, cum & ipsa refertur ad laudem dilectionemq; creatoris.* Vbi non est sensus, ipsam vespertinam cognitionem lucefcere, & mane fieri, cum refertur, & c. sed sensus est, media illa relatione, vel per meritum illius lucefcere, & oriri mane in mente Angelis, vtique per visionem in Verbo, & sic diem consummari. Et hic sensus patet ex verbis subiunctis, quæ priora declarant. *Cognitio creatura in seipsa decoloratur est, vt ita dicam, quam cum in Dei sapientia cognoscitur velut in arte, quæ facta est, ideo vespere congruentius quam nox dicitur, quæ tamen, vt dixi, cum ad laudandum, & amandum refertur creatorem, recurrit in mane.* Et hoc cum facit in cognitione suspensus, dies vnus est. Non ergo ipsa cognitio vespertina per relationem fit mane, vel matutina, sed recurrit in mane, id est, quasi pro termino habet ipsum mane, & ita vnus dies perficitur. Vnde expressissimè libro 4. Genesi cap. 22. *Ita vt post vespem fiat mane, cum post cognitionem sue propria natura qua non est, quod Deus, refertur ad laudandum lucem, quod ipse Deus est, cuius contemplatione formatur.* Ecce non vespertina cognitio fit matutina, sed post vespem fit mane, nec vespertina in se lucidior fit per illam relationem, sed per coniunctionem ad mane quodammodo formatur. Et sic etiam dixit ibidem cap. 25. in illis diebus non nominari noctem, quia tunc nox ad diem pertinet, non dies ad noctem, cum sancti Angeli id, quod creaturam in ipsa creatura nouerunt, referunt ad illius honorem, & amorem. in quo eternas rationes contemplantur, eaque concordissima contemplatione sunt vnus dies. Per illam ergo relationem non fit alia cognitio matutina, sed quasi coniungitur vespertina cognitio matutinæ. Vnde obiter colligo, hoc intelligendum esse de relatione perfecta, & perseverante vsque in finem, quam angeli mali non habuerunt, & ideo nec ad matutinam cognitionem perueniunt. Sicut & nos licet qualemcunque cognitionem vespertinam, quam habemus, in Dei laudem referamus, non statim fit nobis, neque fiet matutina nisi in illo amore vsq; in finem perseueremus, & tunc etiam in nobis spiritualis dies ex vespertina, & matutina cognitione complebitur, vt in dicto cap. 25. Augustinus concludit, dicens: *Sunt vnus dies, quem facit Dominus, cui conuergetur Ecclesia, de hac peregrinatione liberata, vt & nos exultemus, & iocundemur in eo.*

Atque ex his expeditum manet secundum dubium, nimirum, quid sit cognitio vespertina. Nā Dubium 2. principale est eadem fundamentum Augustini positi in n. 1. quid terminatum est, & cap. 22. fit vespere illius lucis, cum firmitas sit complementum non in Verbo, sed in sua natura cognoscitur, & genitio vespertina. rator est ideo vespere dicitur, & cap. 26. in seipsis tanquàm cognitione vespertina cognoscunt. Idem in dicta qu. 26. ad Orosi. & alijs locis sæpissimè. Statim vero occurrat difficultas similis precedenti, an vespertina cognitio sit vnica tantum, vel multiplex. Nam oppositorum eadem est ratio: sed cognitio matutina tantum est vna, & vnus rationis in vnoquoque Angelo, vel etiam homine, vt diximus: ergo etiam vespertina vnica tantum est. In contrariū vero est, quia August. videtur in Angelis duas creaturarum cognitiones extra Verbum distinguere, vnam rei in ipso Angelo cognitæ, aliam eiusdem rei in seipsa cognitæ, vtrique autem est vespertina cum sit extra Verbum. Et ita opinatur Alenf. supra in 3. conclusionem ex mente Augustini, vt in quæstione 23. latè tractat, & distinguit duas vespertinas

batus officio ex varijs eiusdem Augustini locis.

is, oppr
um, et
nom
lli
part

11. Dubium 2. principale est eadem fundamentum Augustini positi in n. 1. quid terminatum est, & cap. 22. fit vespere illius lucis, cum firmitas sit complementum non in Verbo, sed in sua natura cognoscitur, & genitio vespertina. rator est ideo vespere dicitur, & cap. 26. in seipsis tanquàm cognitione vespertina cognoscunt. Idem in dicta qu. 26. ad Orosi. & alijs locis sæpissimè. Statim vero occurrat difficultas similis precedenti, an vespertina cognitio sit vnica tantum, vel multiplex. Nam oppositorum eadem est ratio: sed cognitio matutina tantum est vna, & vnus rationis in vnoquoque Angelo, vel etiam homine, vt diximus: ergo etiam vespertina vnica tantum est. In contrariū vero est, quia August. videtur in Angelis duas creaturarum cognitiones extra Verbum distinguere, vnam rei in ipso Angelo cognitæ, aliam eiusdem rei in seipsa cognitæ, vtrique autem est vespertina cum sit extra Verbum. Et ita opinatur Alenf. supra in 3. conclusionem ex mente Augustini, vt in quæstione 23. latè tractat, & distinguit duas vespertinas

E

12.
Resolutio
bipartita

Offenditur
pars prior.

spertinas cognitiones in Angelo respectu earumdem rerum: quarum altera per species inditas, altera per acquiritas fit: vel quarum altera est cognitio rerum, ut sunt in ipso Angelo cognoscente: altera est rerum in seipsis. Dico nihilominus si ad verba, & dicta Augustini respiciamus, vnam tantum cognitionem Angelorum vespertinam vocasse respectu eiusdem obiecti: si tamen ad fundamentum illius appellationis inspiciamus, multiplicem esse vespertinam cognitionem quoad positum rationem suam, quanuis matutina vna tantum sit. Prior pars nota est ex verbis citatis. In solis enim mentibus angelicis duplicem cognitionem illam constituit Augustinus: & vespertinam cognitionem vocat, quam habent Angeli de rebus creatis in seipsis, id est, directe tendendo in ipsas, ut in se sunt per proprias species innatas earum. Quæ scientia connaturalis est omnibus Angelis, & vnica est in quolibet illorum, vna (inquam) vel vnitatem luminis intellectualis, vel vnitatem alicuius habitus, vel collectione plurium specierum intelligibilium, plurium, vel pauciorum iuxta gradum perfectionis Angeli, iuxta supra dicta de Angelis, quæ hic repetenda non sunt, nec ad præsens punctum referunt. Augustinus ergo hanc solam scientiam vespertinam nominauit vel quia non de fide, sed de propria scientia loquutus est, & in Angelis præter beatam aliam propriam scientiam non agnouit, vel quia illa sufficienter, & potissimum inserviebat intentioni eius, quæ erat per scientiam vespertinam, & matutinam, dies creationis mundi explicare.

13.
Offenditur
posterior.

Nihilominus probatur altera pars. Primum quia Augustinus vocauit illam scientiam vespertinam, quia ad diuinam visionem comparata decoloratior est, sed hoc ipsum habet omnis cognitio rerum extra Verbum ad cognitionem rerum in Verbo comparata, ergo omnis illa potest vocari cognitio vespertina. At vero extra Verbum non vna tantum, sed multiplex potest esse cognitio: ergo potest esse multiplex cognitio vespertina. Et ita cessat æquiparatio inter illa duo membra: nam in omni latitudine summum, & perfectum vnum est: imperfecta verò multiplicantur, quia ab illa summa perfectione multis modis receditur. At verò matutina cognitio attingit summum gradum perfectionis cognitionis creaturarum, vespertina vero dicit defectuosam cognitionem: ergo licet illa vna tantum sit, hæc multiplicari potest. Et in hoc sensu posset distinctio Alensis sustineri, non tamen distinguendo illa membra per species creatas, vel acceptas à rebus, nam hæc posteriores in Angelis non sunt, sed ex obiectis dicuntur, vel quia vna terminatur ad rem existentem, alia abstrahit ab actuali existentia, vel quia Angeli vna cognitione vident creaturas in speciebus earum, quas in seipsis habent, alia vident creaturas in ipsismet. Hæc enim distinctio materialis tantum videtur in ordine ad vespertinam cognitionem, ad eum modum, quo cognitiones diuersarum creaturarum in se, sunt plures cognitiones vespertinæ. Sic enim cognitio rerum in speciebus intelligibilibus si non terminetur obiectiue ad res representatas per illas species, tantum est cognitio quasi reflexa ipsarum specierum, & ita est distincta cognitio vespertina à cognitione creaturæ in se, quia est cognitio alterius obiecti creati etiam in seipso, & in proprio genere. Nos autem addimus, etiam respectu eiusdem obiecti cogniti posse esse plures cognitiones vespertinas aliarum rationum.

14.
Eiusdem posterioris

Dixi autem has vespertinas cognitiones multiplicari quoad positum rationem cognitionis, quia propria denominatio cognitionis vespertinæ sumitur ex quadam carentia, vel diminutione

lucis, sicut naturalis vespere dici dicitur, quando lux iam est remissa per occasum Solis. Sic ergo omnis cognitio creaturarum, quæ non attingit gradum lucis gloriæ, conuenit in communi ratione vespertinæ cognitionis. Secundum vero gradum luminis, quem participant, possunt multiplicari. Exemplo declaratur optime in CHRISTO Domino, habuit enim tres, vel quatuor scientias, beatam, per se infusam, per accidentem infusam, & acquiritam, vel experimentalem. Ex illis ergo sola beata potest dici matutina, reliquæ autem possunt dici vespertinæ. Quia etiam scientia per se infusa erat de rebus creatis in proprio genere, & per proprias earum species, ac prout erat vespertina: ergo à fortiori reliquæ. Et eadem ratione fit in beatis hominibus datur scientia creaturarum per se infusa, eius cognitio vespertina erit, quia per illam non videntur res in Verbo, sed in seipsis. Idemque erit in Angelis sanctis, si in eis datur scientia supernaturalis extra Verbum rerum creaturarum, & distincta à propria scientia naturali, quod supra tractatum est. Et consequenti ratione etiam cogniti per fidem erit vespertina. Quia licet comparatione noctis infidelitatis lux sit, & diem constituat, in quo honeste ambulamus: nihilominus hic dies comparationis illius diei, quo æquales Angelis facti videbimus Deum sicuti est, ipse quoque nox est, seu lucerna lucens in obscuro loco, donec dies illucescat in cordibus nostris, ut dixit Augustinus libro quarto Genes. cap. 23.

Tertium graue dubium est, an in doctrina Augustini cognitio matutina, & vespertina differant in obiectis materialibus (ut ita dicam) seu in rebus cognitis, vel in re cognita conueniant, & in re cognita medio, ac modo cognoscendi distinguantur. Aliqui censent differre in rebus, & obiectis cognitis, quia cognitio matutina est de re iureata, scilicet, de Deo ipso, quia licet dicatur esse de creatura, ut est in Deo, videtur tantum esse de creatura secundum esse, quod habet in Deo, quod esse est ipsum esse increatum, ipsaque vita Dei, iuxta illud: *quod factum est in ipso vna erat*. Cognitio autem vespertina habet pro obiecto creaturam, quam cognoscit, seu repræsentat secundum esse, quod in se habet, quod omnino creatum est. Sed hoc dubium, quia potui diligentia tractari in priori tomo tractatus primo, libro secundo de attributis Dei negatis, c. 25. à n. 10. ad 14. propter quosdam modernos scriptores, qui aui sunt dicere, Diuum Thomam, Alensem, reliquosque Theologos non intellexisse Augustinum dicentem, cognitionem vespertinam terminari ultimo ad proprium conceptum creaturæ in suo proprio esse obiectiue distincto ab illo esse, quod habet in Deo: matutinam autem in solo esse increato, quod creatura in DEO habet, sistere, secundum mentem Augustini: Ego verò antiquos Theologos veram Augustini mentem attigisse defendi. Non censeo autem necessarium ibi dicta hic repetere, cum ferè nihil illis addendum occurrat.

Dico ergo Augustinum non distinxisse cognitionem matutinam, & vespertinam, nisi respectu rerum creaturarum, seu creandarum, & ita illas duas cognitiones ex mente eius, in re cognita conuenienter, differre autem in actu, & medio, cognoscendi illam. Atque hoc modo respectu singularum creaturarum distinguit vespertinam, & matutinam, singulos dies conficit. Ut Angelus cognoscendo se in se conficit primam vespertinam, cognoscendo autem se in Verbo, fit primum mane, & consurgit primus dies: cognoscendo autem firmamentum in ipso, vel in Verbo, fit secunda vespertina, vel secundum mane, & completur dies secundus, & sic de cæteris. Hæc autem distinctio par-

tium eiusdem diei ex vtraque conſurgentiſ, & diſtinctio dierum intelligi non poteſt, niſi intelligatur idem omnino obiectum creatum per cognitionem matutinam, & vespertinam eiusdem diei cognitum eſſe, nec duæ cognitiones matutinæ primi, & ſecundi diei poſſunt concipi diſtincte etiam ſecundum rationem, niſi intelligantur termini ad Angelum, vel ad firmamentum, quatenus in ſuo eſſe creato, vel creabili diſtinguuntur, quod non haberent ſi per matutinam cognitionem ſolum ſecundum eſſe increatum, quod in Deo habent, cognoscerentur, ut ibi latius ſum proſequutus. Poſſumus tamē amplius hoc declarare in ſcientia increata, quam Deus de ſe, & in ſe habet de creaturis: Deus enim per ſuam ſcientiam cognoscit creaturas non ſolum ſecundum eſſe, quod in ipſo habent, ſed etiam ſecundum eſſe proprium obiectuum creaturæ vel poſſibile per ſimplicem intelligentiam, vel actualem per intuitivam cognitionem. At vero cognitio creaturarum priori modo ſumpta, ac præciſe ſpectata, reuera non eſt cognitio creaturarum, nec diſtinguitur à ſcientia ipſius Dei de ſeipſo, quia nihil aliud eſt, quam cognoscere ſeipſum, ſuum eſſe, ſuum intelligere, ac poſſe ergo illa ſcientia eſt propria cognitio creaturarum ut ad illas ſecundum proprium eſſe terminatur, & illa propria eſt ſcientia, qua Deus cognoscit creaturas in ſe: idem ergo eſt cum proportione intelligendum de Angelis ſanctis, cum dicuntur cognoscere creaturas in Deo.

Et hinc obiter infero, non poſſe in Deo diſtingui cognitionem vespertinam à matutina, cuius oppoſitum ſequeretur ex opinione contraria, niſi mirum, ſi matutina, & vespertina cognitio in obiectis ſecundum eſſe creatum, & increatum diſtinguendæ eſſent. Probat utraque pars: nam in Deo, ut dixi, diſtinguitur duplex cognitio creaturarum, una ſecundum eſſe increatum, quod habet in Deo, quæ reuera non eſt cognitio creaturarum, ſed ſolus creatoris, & alia ſecundum eſſe proprium creatum, vel creabile. Si ergo cognitio matutina Angelorum non attingit creaturas ſecundum eſſe, quod in ſe habent, proſecto etiam in Deo ſola prior cognitio illius eſſe increati, quod creaturæ in ipſo habent, erit matutina, & altera cognitio creaturarum ſecundum eſſe proprium, dici poterit vespertina, quia etiam de illa dici poterit, quod Auguſt. lib. 11. de Ciuit. cap. 7. dicit: *Cognitio creaturæ in comparatione creatoris quodammodo vespertina eſt.* vtiq; ex parte obiecti. Nemo autem haſtenus diſtinxit in Deo etiam ſecundum rationem cognitionem vespertinam, & matutinam: ergo non diſtinguitur ex parte obiecti materialis, ſeu rei cognitæ ſecundum proprium conceptum obiectuum, ſed in lumine, & modo cognoscendi, & ideo in Deo tantum eſt diurna, ſeu meridianæ cognitio creaturarum, quia vno tantum modo in ſeipſo, & per ſeipſum, & ſumma, ac infinita luce illas cognoscit. In creatura vero datur cognitio vespertina, & matutina propter diuerſos modos cognoscendi eadem creaturas. Diſfert tamen inter Deum, & Angelum, ſeu quancunque intellectualem creaturam, quod ſoli Deo eſt connaturalis cognitio illa creaturarum in ſeipſo, & in ſumma luce: in Angelis vero cognitio connaturalis eſt vespertina, quia imperfecta, & in proprio genere: cognitio autem matutina eſt ſupernaturalis, quia cleuari ad cognoscendas creaturas in Verbo, ſupra naturam eſt intellectus creati. Et hæc eſt ratio propria, ob qua Angelus eſt capax cognitionis matutinæ, & vespertinæ, & non Deus, quia Deus non poteſt habere modum cognoscendi niſi connaturalem ſibi, & ille eſt ſummus, & perfectiſſimus: Angelus vero eſt capax cognitionis ſuperantis naturam ſuam, & hæc eſt tanquam merides reſpectu cognitionis ſibi connaturalis.

Ex quo infero ſecundo, non recte à quibuſdam diſtingui in ipſamet viſione beata cognitionem matutinam, & vespertinam, quatenus in illa viſione conſideratur habitudo ad Deum ipſum tanquam ad obiectum primarium, & ad creaturas in ipſo cognitæ tanquam ad ſecundarium, & priori ratione dicunt eſſe cognitionem matutinam, quia tam ex parte cognoscentis, quam ex parte rei cognitæ eſt lucidiſſima: ſub poſteriori vero ratione, dicunt eſſe vespertinam. Qui conſequenter dicunt cognitionem creaturæ in Verbo ſecundum eſſe increatum, quod habet in Verbo, matutinam eſſe, quia eſt de creatore tantum. Cognitionem autem creaturæ in Verbo ſecundum proprium eſſe creatum eſſe vespertinam, quia ut ſic eſt cognitio creaturæ, & eo ipſo adueſperat, ut ex Auguſt. dicto cap. 7. de Ciuit. ſupra dicebamus. Vnde libro etiam quarto de Geneſi cap. 18. ait, *creaturam in Deo habere mane, nam in ſuo genere tanquam vespere terminatur eſt.* Quam diſtinctionem attingit Diuus Thomas dicta quaſtione 58. articulo ſeptimo. eamque non reprobat, dicit tamen non eſſe ad mentem Auguſtini. Et hoc mihi indubitatum eſt, quia Auguſtinus nunquam diſtinxit ex parte rei cognitæ cognitionem vespertinam, & matutinam, ſed ex diuerſis modis cognoscendi eandem rem, ut iam oſtendi. Vnde nunquam vocauit cognitionem creaturæ illam, per quam cognoscitur eſſe increatum, & eminentiale, quod creatura habet in Deo, nam hæc cognitio præciſe ſumpta non eſt cognitio creaturæ, ſed Dei: illam ergo vocauit cognitionem creaturæ in Deo, per quam cognoscuntur creaturæ ſecundum propria eſſe, propriasque rationes ſuas in cauſa ſua ſuprema, & hanc vocauit cognitionem matutinam creaturarum: de viſione autem ipſius Dei, ut ad ipſum terminatur, nunquam ſub illo nomine matutinæ cognitionis loquutus eſt Auguſtinus, quia matutinam cognitionem diſtinxit à vespertina reſpectu eiusdem obiecti. Reſpectu autem Dei viſi in ſeipſo nulla eſt cognitio vespertina, quia nulla eſt lucidior illa, quæ dici poteſt in proprio genere reſpectu Dei, id eſt, per propriam eius ſpeciem, vel eſſentiam, & ita ſuppoſuit, & intellexit ſine dubio Auguſtinus, viſionem Dei in ſeipſo, ut ad ipſum terminatur, lucidiſſimam eſſe, ac proinde maxime meridianam, nunquam tamen diſtinxit illam ut eſt de Deo ipſo, vel ut eſt de creaturis in ipſo tanquam matutinam à vespertina.

Neque ſpectando ad rem ipſam probanda eſt illa diſtinctio, quia viſio Dei, ut terminatur ad creaturas, eſt in ſua ſpecie lucidiſſima, & clarifiſſima, quantum eſſe poteſt de obiecto creato: ergo non meretur nomen vespere, ſed mane. Item quia alias viſio, quam Deus habet in ſeipſo de creatura, dici poſſet vespertina ratione obiecti, quod abſurdum reputo. Quancumque Rupertus in Prolog. ad libros in Geneſi illam ſic appellare videatur, qui tamen non loquitur reſpectu ipſius Dei, ſed reſpectu noſtri, & vocat vespere illud eſſe, quod res habebant in Verbo, antequam fierent, quia nos latebat, in ſe tamen ſcientia illa maxime matutina erat. Auguſtinus autem cum interdum dicit cognitionem creaturæ reſpectu cognitionis creatoris eſſe vespere, non loquitur de cognitione creaturæ in Deo, ſed de cognitione creaturæ in ſe, & in proprio genere, quæ habet pro obiecto primario creaturam, & ideo illi commenſatur, ſub cognitione autem creatoris comprehendit cognitionem creaturæ in creatore, & ex vi viſionis creatoris, quia ſuam quaſi ſpeciem, & excellentiam habet à creatore tanquam obiecto primario, & ſub eodem lumine tranſit ad creaturam.

Dices: In ordine naturalium cognitionum co-

E 2 gnitio

18.

2. Corollariū
contra diſ-
tinctionem
in viſione
beata vesp-
eræ & ma-
ne.

D. Thom:
illam diſtin-
ctionem non
reprobat.
Non eſſe ta-
men ad men-
tem Augu-
ſtini ſaſtetur,
idq; ex ipſo
Auguſt. pro-
batum primo

19.

Probatum 2.
ex reipſa.

20.

Obiecto co-
tra proximo
dilecti.

Solutio

gnitio naturalis, quam habet Angelus de seipso in se, & per se potest dici vespertina respectu cognitionis Dei, quam per se habet de ipso: ergo è contrario cognitio creaturarum in Deo poterit dici vespertina respectu cognitionis claræ Dei in seipso. Respondetur negando antecedens: nam illa cognitio, quam Angelus habet de Deo, per se ipsum, aut per aliam creaturam, vel sub neutro illorum membrorum comprehenditur, vel si ad aliquod reuocatur, vespertina dicenda est. Dico sub neutro membro comprehendendi, quoniam Augustinus, vt notauimus, non dat illam distinctionem de omni cognitione angelica, sed de cognitione creaturarum, quia solum usus est illa distinctione ad explicandos dies, in quibus Deus creaturas produxit, & ideo non oportet, vt distinctio sit ad aliquam materiam, fumenda est. Vnde sicut visio creaturæ in Deo matutina est, ita è contrario cognitio creatoris in creatura, vel per creaturam, vespertina est. Item talis cognitio valde imperfecta, & vt ita dicam, valde decolorata est: ergo nomen matutinae cognitionis non meretur.

21.
Dub. 4. prin-
cipale circa
idem funda-
mentum Au-
gustini, vna
cognitio fue-
rit prior in
Angelo.
Responsio
quoad prio-
ritatem na-
tura.

Quartum dubium est, quæ cognitio, matutina ne, an vespertina fuerit prior in angelo respectu earundem rerum, quæ per illas cognoscuntur. Hoc dubium obscurum est in sententia Augustini, tum propter varia dicta eius, tum propter consecutionem alterius difficultatis, quæ ex illo sequitur, nimirum, qui angeli habuerint scientiam matutinam, & quando illam receperint. Potest autem tractari dubium de prioritate durationis realis, vel de prioritate naturæ propriè sumptæ, id est, fundatæ in causalitate pertinente ad ordinem executionis, seu generationis (vt sic dicam.) Nam de prioritate dignitatis, seu perfectionis nulla est questio, cum certissimum sit, & in re ipsa, & in doctrina Augustini, matutinam scientiam esse priorem, id est, longè perfectiorem, & simili modo certissimum est, secundum ordinem intentionis, & finalis causæ esse etiam priorem, saltem ratione actus, in quo talis scientia ponitur, vt ex dictis factis patet. Igitur scientiam matutinam esse priorem etiam duratione reali, fuit sententia Scoti in loco allegato. Et ad hoc inducit verba Augustini supra recitata ex capite vigesimo quarto, libro 4. de Genes. Dicit enim, Cum Angeli sancti semper viderent Verbum Dei, prius in ipso nouerunt vniuersam creaturam, ac deinde in ipsa creatura: qui locus non rectè exponitur de proprietate dignitatis, tum quia illa duo verba prius, & deinde, malè accommodantur ad ordinem dignitatis: tum etiam, quia causa illius prioritatis non redditur ex perfectione visionis, sed ex eo, quod sancti Angeli semper vident Verbum, vbi pondero aduerbium semper, in quo maxime ratio nititur: tum etiam, quia inde subinfert, ibi diem esse primitiuis creaturam, hic autem tanquam vespertinam. Quæ exponens cap. 31. ait, Primum hæc accipiebat in Verbo Dei, deinde cum facta essent ea, cognoscebat alia inferiori cognitione, quæ nomine vespere significata est. Et cap. 32. Mens angelica pura charitate inherens Verbo Dei, postquam illo ordine creata est, vt præcederet cetera, prius ea vidit in Verbo Dei faciendâ, quam facta sint, & c. tum denique cap. 34. id explicat exemplo oculi videntis propinqua, & distantia simul, sed ordine quodam, nam prius propinquiora videt, quod procedit secundum ordinem generationis, & litus.

Quoad prio-
ritatem du-
rationis, Sco-
ti responsio.

Veruntamen etiam ipse Scotus vidit, Augustinum in his locis non loqui de prioritate durationis inter cognitionem matutinam, & vespertinam, nam illasmet cognitiones fuisse simul duratione expressè affirmat idem Augustinus dicto capite trigesimo secundo, libro quarto de Genes, & idem insinuauerat capite trigesimo, & expressè repetit capite trigesimo quarto. Inde tamen colligit Scotus loqui Augustinum saltem de prioritate naturæ propriè, id est, causalitatis, & generationis. Nam si attentè consideretur discursus Augustini, ibi non ostendit excessum perfectionis matutinae cognitionis: nam licet hunc attingat transeunter, & quasi id supponendo, propriè tamen describit modum, & ordinem generationis, & originis inter vtramque cognitionem, & sic sentit ex matutina sequi vespertinam, quia sicut ordine causalitatis prius est creatura in Verbo, quam in se, ita prius natura visâ est ab Angelo in Verbo, quam in se. Hinc autem inferit vltimè Scotus illam cognitionem in Verbo, de qua ibi loquitur Augustinus non esse cognitionem in Verbo clarè visâ in se per visionem beatam, sed esse quandam aliam cognitionem abstractiuam Dei per speciem eius. Quia visio beatifica non potuit esse simul duratione cum cognitione vespertina, quia hanc habuit Angelus per cognitionem naturalem à primo instanti suæ creationis, & tunc non habuit visionem beatam etiam ex doctrina Augustini, vt supra in proprio loco dictum est.

At enim propter vnâ difficultatem fugiendam non sunt verba Augustini ad peregrinos sensus detorqueunda. Est enim meridiana luce clarius manifestum loqui Augustinum in citatis locis de visione beatâ sanctorum angelorum, per quam creaturas in Verbo Dei cognoscunt, vt in principio probaui, & iterum pauca verba ponderabo. Primum illa dicti cap. 24. Cum sancti Angeli, quibus post resurrectionem coequalimur, si viam, quæ nobis Christus factus est, usque in finem tenuerimus, semper faciem Dei vident. At quæ est visio qua videtur facies Dei, nisi beatifica? aut in quo erimus æquales angelis Dei, si in sanctitate perseuerauerimus, nisi in visione beatifica? Nam si in aliqua re alia erimus illis æquales, id erit ratione visionis beatæ, quæ supponi debet. Deinde capite vigesimo quinto dicit ex illa cognitione matutina cum vespertina confici vnum diem, cui coniungitur Ecclesia de hac peregrinatione liberata, vt & nos exulemus, & io. undemur in eo. Quod profectò non erit nisi in beatitudine, de hac ergo loquitur Augustinus. Item in capite 32. non ponit hanc cognitionem nisi in mente, quæ pura charitate inheret Verbo Dei, vbi apertè loquitur de charitate consummata, & immutabili patriæ. Item in cap. 7. lib. 11. de ciuit. apertè dicit, Tu enim illam, & diu non esse nisi ciuitatem sanctam in sanctis Angelis, & spiritibus beatis, de qua dicit Apostolus: Quæ sursum est Hierusalem, quæ est mater nostra, æterna in ælu: & in capite decimo nono, habet verba supra citata, quæ sunt latius expressa. Accedit, quod illa cognitio matutina, & abstractiua, quam Scotus ponit de Deo per speciem eius, non solum non habet fundamentum in Augustino, verum etiam nec possibilis est, vt supra dixi. Multoque impossibilis videtur, quod per cognitionem abstractiuam Dei videantur creaturæ in ipso clariùs, & perfectius, quam in seipsis per proprias species. Nam hoc etiam in clara visione DEI difficile intelligitur: quis ergo de abstractiua cognitione id credat? Augustinus autem loquitur de cognitione matutina, qua videtur creaturæ in Deo melius, quam in se: ergo non de abstractiua, sed de intuitiua cognitione loquitur.

Tunc ergo manifeste integra difficultas, quam
Scotus

SVARE
de Angel
re 6. dicitur
anima

DO V

Scotus attingit, quomodo possint esse simul duratione, seu tempore cognitio vespertina, & matutina in Angelis, cum prius pro aliqua, vel aliquibus moribus habuerint sancti Angeli cognitionem naturalem, quam beatam, ac proinde cognitionem vespertinam prius, quam matutinam, non executionis: in ceteris generibus causarum visio beata nullo modo est causa cognitionis naturalis, nec formalis, ut per se patet, nec efficiens, quia cognitio naturalis est ex principiis naturæ, non gratiæ, aut gloriæ, nec materialis, quia non disponit ad illam. Quin potius hoc ordine cognitio vespertina videtur prior, quia naturalia præcedunt ordine naturæ ad supernaturalia, vel ratione subiecti, vel quatenus incitius consequuntur ex subiecta naturæ, quam gratia, vel gloria. Accedit, quod idem Augustinus dicto lib. 4. de Genesi cap. 22. videtur aperit hunc ordinem ponere, cum dicit: *Præ lux igitur, quæ apertius creata est, non corporalis, sed spiritualis est, huiusque tenebræ factæ sunt, &c. ita & post vespem, non fiat mane, cum post cognitionem suam propriam naturæ, quæ non est, quod deus referat se ad laudandam lucem, quæ ipse deus est, cuius contemplatione formatur.* Et infra: *Post vespem primus dies, etiam sui cognitione, non se esse, quod deus est, manet autem post vespem hanc, quod concluditur dies unus.* In quibus verbis aperte videtur docere Augustinum, ordine generationis priorem fuisse cognitionem vespertinam sui, quam matutinam. In verbo, quod saltem de prioritate naturæ in eodem ordine veritandum est: imò videtur etiam de ordine durationis esse intelligendum. Et ita exponit aperte D. Thomas quæst. 8. de Verit. artic. 16. ad 8.

Propter priora testimonia allata nu. 21. totamque difficultatem hanc, multi Theologi necessarium esse arbitrati sunt concedere secundum Augustinum, habuisse angelos in primo instanti creationis suæ aliquam matutinam cognitionem. Et ideo dixerunt aliqui, Angelos sanctos à primo instanti creationis fuisse beatos simpliciter, ponentes illam cognitionem matutinam in sola visione beata, ut reuera est. Alij verò distinxerunt cognitionem matutinam, ut aliquam habuerint in primo instanti in visione Dei, & postea aliam per visionem. Sed primum impugnatum est in præcedenti tractatu lib. 5. cap. 2. secundum quod in proximè dictis. Dico ergo angelos non habuisse cognitionem matutinam in primo instanti creationis suæ, ac proinde prius duratione, & natura habuisse cognitionem naturalem sui, Dei, & fortasse etiam aliarum rerum, quam easdem res in Verbo viderint. Probatur, quia in illo primo instanti habuerunt omnem perfectionem naturalem, & non fuerunt in illo beati vltima, & perfecta beatitudine, quæ in clara visione Dei consistit. Ex quo sequitur, cognitionem illam quæ in Angelo est vespertina cognitio sui, seu in proprio genere, in suo esse, & substantia antecessisse matutinam sui cognitionem. Probatur aperte, quia vespertina cognitio eadem est cum cognitione sui in se, & per suam substantiam, vel speciem: sed hanc habuit Angelus in primo instanti, quando nondum videbat se in Verbo. Idemque dici potest de cognitione firmamenti, congregationis aquarum solis, lunæ, & stellarum, & aliorum operum sex dierum. Solum est differentia, quod cognitio sui est natu-

Sunt autem de opere sex dierum.

ralis, & necessaria, & ideo certius est, cum natura incepisse: aliarum verò rerum actualis cognitio non est ita necessaria quoad exercitium, & ideo non est tam certum actu præcessisse in illo primo instanti. Est tamen verum in illo instanti habuisse Angelum concretas species intelligibiles omnium rerum creaturarum in vniuerso in eodem instanti: imò & creandarum in tempore futuro. Vnde etiam est certum, potuisse tunc habere actua-lem cognitionem in proprio genere, & per propriam speciem celi, & terræ, ut præsentium, & simul factorum in eodem instanti, & aliarum rerum saltem ut possibilem, iuxta doctrinam in superioribus datam de Angelorum cognitione.

Neg. hæc successio inter illas cognitiones aliena est à doctrina Augustini, ut patet ex verbis vltimo loco allegatis in nu. 24. Vnde notari potest, necessarium non esse, ut illi dies secundum Augustini doctrinam inceperint intrinsecè in primo instanti, in quo fecit Deus cælum, & terram, sed ad summum extrinsecè, quia & hoc est inceptioni dierum magis consentaneum, & in Augustino nihil inuenitur contrarium: imò est consentaneum citatis verbis, ex quibus hunc ordinem colligo. Nam primo creati sunt omnes Angeli tam boni, quam mali, omnesque cognitionem suæ propriæ naturæ in ipsa, & consequenter etiam cognitionem Dei per ipsam, in eodem momento receperunt. Vnde fit, ut omnes receperint tunc cognitionem illam, quæ in sua substantia vespertina est, licet nondum spectaretur tunc sub ratione vespere, seu vespertina cognitionis. Dupliciter enim accipi potest nomen, seu ratio vespere, seu vespertina cognitionis, vno modo ut absolute tantum dicit cognitionem talis modi, & perfectionis, alio modo ut connotat relationem ad mane, quæ est relatio partis, seu compartis vnius diei. Et priori modo præcessit in illo instanti cognitio vespertina, nondum tamen habebat posteriorem, & quasi formalem rationem vespere. Cuius signum est, quia tunc erat illa cognitio quasi in statu quodam indifferenti, ut posset vel diem componere, vel per noctem obtenebrari, nam in quibusdam Angelis priorem, in alijs verò posteriorem successum habuit, & in his potuisset habere meliorem euentum: nam omnes fuerunt liberi ad referendum, vel non referendum illam cognitionem in laudem creatoris, teste eodem August. lib. de Corrupt. & grat. cap. 11. & idem supponit lib. 4. de Genesi. cap. 24. in fine. Sic ergo in illo primo instanti non præcessit vespere formaliter, sed quasi materialiter (ut sic rem explicem).

Postea verò in secundo instanti sancti Angeli retulerunt se, & omnem suam scientiam in laudem, & gloriam sui creatoris peculiari, & deliberato modo. Nam licet in primo instanti omnes se retulerint in Deum, quem actu dilexerunt, ut est probabilius, nihilominus quia illa conuersio magis fuit accepta, quam plenè deliberata, ideo Augustinus in his diebus explicandis nullam rationem illius habuit, nec illius meminit, sed tantum illius plenè deliberatæ, per quam angeli suum meritum consummarunt, & ratione cuius statim suam beatitudinem receperunt, ut ex omnibus locis supra citatis manifestum est. Et ex lib. 2. Gen. ad liter. cap. 7. & 8. ex Imperfect. ad Gen. cap. 3. in illo ergo secundo instanti cœpit cognitio illa in sanctis Angelis habere rationem vespere, quia per illam relationem factum est, ut cognitio illa quasi proximè disponderetur, ut matutina cognitioni coniungeretur, & dies consummaretur, ac componeretur. E contrario verò in ceteris angelis, qui in seipis superbia eleuari permanserunt, obscurata est illa cognitio, & facta est nox, & tenebræ. Sic enim ait Aug. lib. 11. de ciuit. cap. 28. in fin. Angelos

E 3 malos

26.

Probatur 2. non repugnare August.

Nomen seu ratio vespere, duplex.

Prior ratio, ne prauit cognitio vespertina matutinam dicitur ratione.

27.

Posteriores iam ratione prauit modo aliquo.

malos aternam lucem deferentes, tenebras factos esse. Et è contrario de sanctis Angelis notat lib. 4. de Gen. cap. 25. in eorum diebus non commemorari noctem, sed tantum vespertinam, & post vespertinam mane, & diem, quia totam suam cognitionem ad Dei laudem, & amorem retulerunt. Ex quo discursu optimè concluditur, saltem in primo die vespertinam præcessisse mane, seu vespertinam cognitionem matutinam, nō solum loquendo de vespertina materialiter, sed etiam formaliter iuxta declarationem datam. Quia & præcessit cognitio sui, & præcessit etiam relatio illius in laudem, & amorem Dei, per quam cœpit ad mane referri, & illi appropinquare, & coniungi.

28.
An præ-
cessit duratio,
ne negat
quidam.

An verò sub hac ratione præcesserit duratione reali, vel tantum ordine nature, sicut dispositio antecedit formam, vel meritum premium, pēdet ex illa questione, an sancti Angeli in eodē instanti, quo meritum consummarunt, premium receperint. Et q̄ sola fuerit antecessio nature, videri potest cōsentaneum Augustino: nam hoc modo melius explicatur omnia, quæ de illo primo die dicit. Nam putat, in illo die factam esse spiritualem lucem, quā Deus à tenebris diuisit, id est, bonos Angelos à malis, quæ diuisio per lucem gloriæ facta est, ergo in illo puncto, in quo sancti Angeli se à malis separarunt, referendo se in Deū, facti sunt lux, & matutinam cognitionem receperunt. Sed quia (vt supra dixi) opinio illa falsa est, nō oportet sine cogentibus verbis Augustini ipsam ei tribuere: in præsentī autē nihil est, q̄ cogat. Quia, vt in primo die facta sit diuisio lucis, & tenebrarum, factus est, quod immediate post illam moram, in qua sancti Angeli Deum omnibus rebus prætulerunt, matutinam cognitionem acceperint, in qua consummatus fuerit dies primus. Concedendum est ergo etiam secundum Augustinum, in primo die sanctorum Angelorum vespertinam fuisse priorem mane, etiam duratione, quauis etiā fuerit simul cum illo in cōpositione vnius diei. Et ita saluatur optime ordo inter vespertinam, mane, & diem, quæ Augustinus in ultimo loco citato posuit. Et nihilominus simpliciter verū est, q̄ in alijs locis dixit, has cognitiones matutinam, & vespertinam simul esse, nec moram requirere. Nam licet non omnino simul inceperint, simul nihilominus fuerunt, & nunc sunt, ac manent in Angelis beatis: & in principio non ideo factæ sunt cum aliqua successione, quia ex natura sua petant successione, vel quia Angelus absolute non possit simul illas efficere, sed quia secundum ordinem diuinæ sapientiæ nō debuit Angelus ad matutinam cognitionem ascendere, nisi per suam dispositionem, & meritum, q̄ sine aliqua successione, vel mora fieri nō poterat, vt in superiori tractatu monstratum est.

29.
Remouetur
difficultas,
cui nonnulli
perperam
respondent
in num. 25.

Atq̄ hoc modo cessat altera difficultas, qua inferebatur ex mente Augustini vel habuisse sanctos Angelos cognitionem matutinam in primo instanti suæ creationis, ac proinde etiā angelos malos illam habuisse, & postea illam peccando amisisse, q̄ repugnat: vel Deum in illo primo instanti ita discreuisse inter Angelos, vt quosdam beatos, alios non beatos creauerit, quod Deum ex se, & mera sua voluntate fecisse incredibile est: fecisse autem ex merito, aut demerito diuersorum Angelorum, est improbabile. Respondemus autem ex dictis, negando sequelam: nam licet Augustinus illos sex dies in mentibus Angelorum constituerit, & sine successione reali inter se simul factos, & completos esse censuerit: nihilominus necessarium non est; vt in primo saltem die censuerit mane simul incepisse cum vespere, sed potuit sentire, illum primum diem compositum fuisse ex vespere, & mane cum aliqua successione modo explicato, & simul cum illo statim fuisse completos omnes

sex dies cum solo ordine nature absque successione mora, seu durationis, modo statim declarando: nam hac inter se repugnantia non sunt. Et simili modo licet Augustinus dixerit, omnia fuisse creata simul in primo instanti creationis mundi, non est necessarium, etiam docuisse, in eodem momento factam esse beatitudinem Angelorum, sicut non est necesse, vt in eodem instanti pena malorum angelorum inceperit. Inceperunt ergo simul, secundum Augustinum, omnia quæ Deus solus per se fecit, non verò omnes rerum perfectiones, quæ ab ipsis, vel à praua dispositione, aut merito ipsarum creaturarum pendent. Ex quibus perfectionibus præcipua fuit matutina cognitio, vt explicauimus, & ideo illa lux licet in primo die, non in primo instanti creationis rerum facta est. Vnde etiam colligitur secundum Augustinum cognitionem matutinam solis Angelis sanctis dari esse, & non indifferenter omnibus; sicut de visione beata in superiori tractatu lib. 5. c. 2. dictum est.

Adhuc tamen superest soluenda difficultas orta ex alijs Augustini locis, in quibus dicit, præcessisse matutinam cognitionem vespertinam saltem nature ordine. Ad hoc autem explicandum oportet aduertere differentiam, quam constituit Augustinus inter opus primi diei, & aliorum, quam optime late prosequitur libro secundo, Gen. ad liter. cap. 6. 7. & 8. & eandem supponit lib. 4. cap. 22. & 18. præf. quentibus. Est autem discrimen, nam opera quinque dierum post primum, præter esse, quod habent in Verbo Dei, dicuntur fieri prius in mentibus angelicis, & postea in seipsis: opus autem secundum diei, quod secundum Augustinum est ipsa lux spiritualis, & angelica, nō fit aliter in se, quam in mente angelica, quia sunt idem, nec potest prius esse, aut fieri in mente Angeli, quam in se, cum mens Angeli non possit esse, nisi in ipso. Et hoc discrimen colligit Augustinus ex alio, quod in verbis, quibus in Genesi narratur hac opera, ipse ponderauit. Nam in opere primi diei solum dicitur: *Dixit Deus fiat lux, & facta est lux.* In opere autem secundi diei tertium membrum additur, nam dicitur: *Dixit quoque Deus fiat firmamentum, & fecit Deus firmamentum, & factum est ita:* & in opere quarti diei: *Dixit Deus, fiant luminaria, & factum est ita, fecitque Deus luminaria.* Idemque in die sexto considerare licet. Ex hac ergo verborum diuersitate colligit Augustinus, angelicam naturam tantum esse factam in Verbo Dei, & in se: & primum dicit significari illis verbis: *Dixit Deus, fiat lux*, quia illud dicere idem fuit, quod Verbum producere, in quo rationes tam Angelorum, quam rerum omnium existunt: secundum autem dicit significari altero verbo, & *factum est ita*, vtique in seipso. At verò de firmamento aut primo dictum esse in Verbo Dei, vt fieret, secundo Deum fecisse illud in mentibus angelicis, per species nimirum intelligibiles, & in esse (vt vocant) intentionali, seu representatiuo, tertio factum esse in seipso.

Ex hac ergo differentia colligit, Angelos cognouisse prius seipsos vt factos, per cognitionem in proprio genere, quam se cognouerint in Verbo, quia non potuerunt se prius cognoscere, in Verbo vt faciendos, quam essent facti in seipsis, quia non poterant villam cognitionem habere, nisi iam facti. Nec prius facti sunt extra Deum in esse intentionali, quam in reali, & naturali; quia primum supponi debent in suo esse subsistentes facti, quam formentur aliqua cognitione, vel principio eius, ideoq̄ primum facti sunt Angeli cognoscens seipsos, ac proinde habentes vespertinam cognitionem, quam referentes in Deum per mane consummarunt, & ita vnus, id est, primus dies factus

SVARE
de Angel
re 6. diei
anima

DO V

erit. Secus verò censet de ceteris diebus, nam sicut Deus primo dixit, *fiat lux*, in Verbo suo, ita etiam consequenter dixit in eodem Verbo, *fiat firmamentum*. Angelus autem iam videns Verbum, & in eodem Verbo seipsum ut factum, consequenter vidit in eodem Verbo firmamentum ut faciendum, & deinde in sua mente accepit factum, & postea firmamentum in ipso cognovit, ac tandem in Dei gloriam reulit. Atque ita in opere secunde diei præcessit ordine rationis cognitio firmamenti in Verbo, & postea in proprio genere, & sic prior fuit cognitio matutina, quam vespertina. Ita videtur explicare rem hanc idem Augustinus dicto libr. 4. cap. 26. & 28. idemque de ceteris diebus sentit. Quæ res tota mihi quidem obscurissima est, tam in se spectata, quam in doctrina eiusdem Augustini, alia nimirum eius verba, & testimonia conferendo: sed nunc illam magis illustrare non valeo, infra verò iudicium meum de re ipsa proferam, & totam rei difficultatem aperiam.

Superest vltima, & intenta dubitatio, quales scilicet fuerint illi sex dies iuxta sententiam Augustini, ille enim quia difficilimum esse credidit explicare illos sex dies de diebus naturalibus, qui ex circuitu Solis fiunt, & quia credidit omnia esse simul facta, ut capite præcedenti vifum est: de diebus intelligibilibus compositis ex vespertina, & matutina cognitione eos interpretari conatus est. Vnde sæpe dicit esse vnum diem, & sex dies. Vnum quidem, quia vna est in Angelo cognitio matutina: & vespertina etiam vna esse potest, & ita dies ex utraque compositus vnus est. Secundum varios autem creaturarum gradus dies comparatione illarum repetitur, & sunt sex dies iuxta senarij numeri perfectionem. Sed dicto l. 4. cap. 22. cum dixisset, in mente angelica, post vespæram factum esse mane, cum post cognitionem suæ propriæ naturæ se reulit in laudem Dei, & eius contemplatione formata est, subdit, Et quia cetera creatura, quæ in istis sunt, sine cognitione eius non fiunt, propterea idem dies ubique reperitur, ut eius repetitio ne fiat tot dies, quot distinguuntur genera creaturarum, perfectione senarij numeri terminanda, & consequenter omnes sex dies illo modo exponit, quos hic breuius colligit dicto libr. 11. de Ciuit. c. 7. Cognitio creaturæ in supradecorator est, ideo vespæra congruentius, quam nox dicitur, quæ tamen, cum ad laudandum creatorem refertur, recurrit in mane. Et cum hoc scit in cognitione suis istud diuinus est: cum in cognitione firmamenti, dies secundum cognitionem terræ, ac maris, omniumque gignentium, quæ radicibus continuat, sunt terræ, dies tertius: cum in cognitione luminarium, &c. dies quartus: cum ex cognitione omnium ex aqua animalium naturalium, atque volantium, dies quintus: cum in cognitione omnium animalium terestrium, atque ipsius hominis, dies sextus. Et in ca. 30. addit, senariam illam repetitionem eiusdem diei propter perfectionem numeri senarij factam esse, ut perfectio operum Dei per senarij numeri perfectionem significaretur. Et similia, licet breuius, collecta habet in dicto Dialog. cum Orofio q. 26. vbi etiam addit, De vnus, quem in intelligimus naturam spirituales creaturarum, id est, angelicarum sexies facta cognitio, sex dies fecit propter senarij numeri perfectionem. Ex hac occasione fit ibi longa digressio ad perfectionem senarij numeri declarandam. Hanc sententiam non persuadet directè Augustinus aliter, quam explicando illam, & supponendo esse possibilem, & ex difficultatibus, quæ in operibus singulorum dierum cernuntur, si de naturalibus diebus intelligantur tacitè concludendo, hanc spirituales intelligentiam esse alijs præferendam & difficultates in illa occurrentes soluere conatur, ut videbimus.

At vero licet supposito vero sensu literali, possent hæc subriles considerationes suum locum ha-

bere, nihilominus, salua reuerentia sanctissimo Patri debita, mihi persuasum habeo, hunc non esse literalem sensum, sed textum Genesis ad litteram esse de die naturali, qui per spatium, & durationem vnus conuersionis primi mobilis fit, esse intelligendum. Hæc est communior sententia Patrum, Basilij, Ambrosij, Chrysostomi, Bedæ, Rupertij in Genesis, & Nazianz. orat. 43. circa principium, & Gregorij 32. Moral. capite decimo, & aliorum, quos capite præcedenti retuli, quibus Magister, & Scholastici magis assentiuntur, quamvis propter Augustini auctoritatem de illius sententia valde temperatè, ac modestè loquantur. Ad fundandam autem hanc veritatem commodissimum est supponere, lucem factam primo die, quando dixit Deus, *fiat lux*, de corporali, seu sensibili luce huius mundi esse intelligendam: sicut è contrario tenebræ, quæ erant super faciem abyssi, erant etiam sensibiles per carentiam sensibili lucis, ut sæpe in superioribus cum communi sententia diximus, & infra tractando in particulari de opere primi diei, vtrunque ostendemus, quia oppositorum eadem est ratio. Hoc ergo supposito fundamento argumentor in hunc modum: nam primus dies ortus est ex luce, quam Deus in eodem primo die creauit, & ex diuisione facta inter lucem illam, & tenebras, id est, inter diem, quem illa lux conficit, & noctem, quæ ex absentia illius sequitur: ergo dies primus fuit verus dies naturalis ex successione lucis, & tenebrarum confurgens: ergo eiusdem rationis fuerunt sequentes dies. Hæc posterior illatio ex paritate rationis, & ex eodem modo loquendi Scripturæ manifesta videtur. Prior etiam clarissima est, quia diem naturalem appellamus illum, quem sensibilibus lux suo motu peragit, ut constat ex eodem capite primo Genesios, vbi in quarto die dicitur fecisse Deus luminare maius, ut præflet diei, vbi euidenter significatur sensibilis dies, eademque ratio est de toto capite, & præsertim de primo die. Et ita facile probatur antecedens, quia supposito dicto fundamento, appertè continetur in verbis illis Genes. cap. primo: Dixit Deus, *fiat lux*, & facta est lux. Et vidit Deus lucem, quod esset bona, & diuisit lucem à tenebris, appellauitque lucem diem, & tenebras noctem, factumque est vespere, & mane dies vnus.

Secundò argumentari possumus, quia procedit Augustini sententia ex alio fundamento supra impugnato, quod omnia quæ narrantur facta sex diebus, simul in instanti creationis facta sunt. Ostendimus enim dispositionem, quam in primo instanti creationis corporalis mundus habuit, & in primis ferè verbis Genesis describitur, non potuisse simul, & in eodem instanti esse cum dispositionibus, quas in alijs diebus accepit, ut capite præcedenti expendimus: ergo debuit necessariò inter illa opera, mora aliqua intercedere, & consequenter fuit necessaria successio: ergo cessat fundamentum, propter quod excogitatus est dies, in quo & simul sint dies, & vespæra, & cum sit vnus, sexies repetatur propter rerum varietatem. Ablato autem fundamento cetera non consequuntur. Nam si successio realis necessaria est, eadem ratione esse potuit diurna successio, & consequenter etiam sex dierum naturalium mora, ut in capite sequenti contra Caietanum, Eugubinum & alios ostendemus. Vnde etiam argumentor ad hominem. Nam vel lux facta primo die simul est facta cum celo, & terra, vel post aliquam moram realis loci eiusdem durationis, & successionis. Si primum dicatur, sequitur, Angelos in primo instanti creationis suæ fuisse beatos, quod doctrinæ Augustini in alijs locis repugnat, ut supra in hoc capite, & latius in superiori tractatu dictum est. Et probatur sequela, nam S. Aug. vult lucem factam primo die esse, vel naturam angelicam, vel lumen gloriæ illi collatæ,

Communior sententia priorum patrum amplius dicitur, & literalè esse statuit.

Fundamentum pro hac sententia.

Suadetur iam primo.

34. Suadetur 2.

Confirmatur ad bonum ne ex varijs locis eiusdem Augusti.

vel vtrunque; nam esse naturam ipsam sentit in Imperfecto super Gen. cap. 5. esse autem lumen beatificum sentit 1. Gen. ad liter. cap. 2. vtrunque autem coniungit in cap. 9. & in 17. sentit, Angelorum creationem quoad substantiā intelligi posse nomine celi, quoad formationem autem gloriæ significari per lumen. Quod etiam lib. 4. cap. 22. confirmat, & lib. 11. de Ciuit. cap. 19. & 20. sentit, diuisionem lucis à tenebris fuisse diuisionem inter sanctos, & malos angelos: & lib. 1. contra Adversar. legis, & Prophetar. cap. 12. dicit per illam lucem intelligi posse Angelos, qui semper vident faciem Dei: si ergo hoc ita est, & illa lux facta est in principio simul cum coelo, & terra, tunc iam fuerunt sancti Angeli beati. Si autem ad vitandum hoc inconueniens dicatur, sicut nos supra diximus, lucem illam non esse factā in primo instanti creationis, sed post aliquam moram licet sit facta primo die, à fortiori dicere poterimus terram nō esse discoopertā aquis in principio, sed post tempus aliquod: ergo eadem ratione sine inconueniēti dici poterit, factum esse id opus post temporales dies, ac subinde illos dies esse veros, & naturales, quia eadem est ratio de ceteris operibus, & admixta aliqua mora, & successione, nullum maius inconueniens ostendi potest in diurna mora, quā in alia, vt in capite sequenti latius expendemus.

35. Tertiū argumentari possumus, quia multa sumuntur vel supponuntur in illo discursu Augustini, quæ vel non subsistunt, vel probari non possunt. Vnum est, quod omnes Angeli videant in Verbo creaturas omnes factas. Aliqui enim Theologi non putant videri in Verbo Dei, & per eū formalem visionem creaturas, vt creaturæ sunt: alij vero saltem dicunt, non esse necessarium vt videant omnes. Sed quantum difficile sit credere, propriū, & verum sensum historię Genesim pendere ab illa theologica opinione: nihilominus ex hac parte permitti posset Augustini sententiā, quia illud fundamentum de cognitione propria creaturarum in Verbo, verum, & solidum est: & illo posito probabilius est, videre omnes beatos in Verbo, & præcipue Angelos sanctos totum hoc vniuersum, prout à principio conditum, & formatum est. Maiorem dubitationem facit, quod in alia parte illius diei spiritualis supponit sanctus Augustinus, nimirū omnes Angelos habere semper actualem cognitionem in proprio genere rerum omnium, quas Deus in illis primis sex diebus condidit. Quod enim id supponat, patet, quia docet, illud mane, & vespere fuisse simul, dicto lib. 4. de Genesi cap. 29. & sequentibus. Vnde c. 32. dicit illud mane, & vespere non secundum temporis moras sed secundum spirituales potentias mentis angelicæ, cum illa, quæ voluerit simul notitia facillime comprehendente, esse intelligenda. Quod verò ex parte vespertinæ cognitionis vel non ita sit in aliquibus, & in alijs sit incertum, probatur ex dictis supra lib. 2. de cognitione Angelorum, quia Angeli non cognoscunt simul omnia, quæ per species in proprio genere cognoscere possunt, quia non possunt cognoscere simul, nisi quæ per vnā speciem representantur, & verisimilius est, multos esse Angelos, qui non possunt per vnā, & eandem speciem cælum, & terram, spiritualia, & corporalia, & mixta omnia contemplari: imo credibilis est, paucos esse Angelos, qui tam vniuersalem & eleuatam modum cognoscendi naturalem habeant: ergo ex hac parte non potuerunt Angeli in illo principio habere actualem cognitionem omnium operum sex dierum, & creationis mundi, quia nec per vnū actum, quia non per vnā speciem, nec per plures actus, quia hoc modo non possunt plura simul intueri. Aliunde vero etiam illi, si qui sunt, qui per vnā speciem id facere possint, libere vtuntur il-

la, & ideo nemo potest, nisi diuinando, affirmare, omnes habuisse illum actualem vsum statim, ac conditi sunt.

Dicere quidem aliquis posset, satis esse, quod omnes Angeli semper sint in aliqua naturali cognitione, & consideratione creaturarum, vnde intelligamus, in tota collatione sanctorum Angelorum fuisse vespertinā cognitionem omnium rerum creatarum, licet fortasse non in singulis fuerit actualis cognitio omnium, sed quoddam actu considerasse aliquas, alios alias. Neque enim verisimile est, in tanta intelligentium multitudinem aliquod opus Dei non fuisse actu consideratum. Et hoc satis esse videtur ad illā dierum distinctionem. Vel etiam dici potest, licet Angeli, præsertim inferiores, non omnia simul, & vno actu considerent, tamen breuissima mora posse omnia percurrere, tunc hoc, nunc illud intendo, & ita factum satis esse, vt sex illi dies comparatione facta ad nostrum tempus, simul esse dicantur. Vel tandem dici potest, ad doctrinam Augustini satis esse, quod vnus Angelus simul possit per vnā speciem omnes creaturas factas contemplari: nam fere certum est, in illo initio vnum quēque quantum potuit per naturales vires opera Dei considerare. Et sic satis etiam erit, quod in supremo Angelo omnes illi dies, & vespere simul esse poterint. Sed hæc omnia reuera solum diuinando, vel coniectando dicuntur, & ideo incredibile est, verum illorum dierum sensum ex tam incertis rebus pendere.

Quartū possumus obijcere, quia ille sensus non solum valde metaphoricus est, quem in historia maxime vitandum esse diximus, sed etiam metaphora illa multa continet, quæ nec sufficientem rationem habent, nec satis explicari possunt. Primum est, quod cognitio matutina vnica, & indiuisibilis per comparationem ad res cognitās sexies multiplicari dicitur, cum ex parte rerum cognitarum nulla ratio talis distinctionis, ordinis, aut numeri dari possit. Cum enim firmamentum factum secundo die dicatur esse cælum, in quo sunt stellæ, & non possit videri cælum in Verbo, non visis stellis, cur matutina cognitio harum rerum in duas, & interposita cognitione maris, & terræ ab aquis discoopertæ, fuisset in illa metaphorica narratione diuisa: Multaque similia de ceteris interrogari possunt, quorum rationes reddere, difficultissimum iudico. Eademque difficultas in cognitione vespertina considerari potest, maxime cum opera illorum dierum quoad cognitionem in proprio genere nullam habeant connexionem, nec dependentiam, nec ex se postulent vnā, vel plures cognitiones, sed iuxta virtutem cognoscentis, & media, seu species, per quas cognoscit, simul se sine vllō ordine temporis, vel naturæ cognosci possunt.

Præterea appellationes mane, & vespere, respectu cognitionum metaphoricæ sunt, & voluntariæ, quia ante sanctum Augustinum non fuerunt fundatæ in aliquo vsu. Magisque metaphorica est coniunctio ex illis duabus ad componendum vnum diem, ex eo solum quod circa eandem rem magis vel minus perfecte versantur. Nam vespere, & mane proprie non componunt vnum diem, nisi quia sunt partes vnius motus, & quandam certum ordinem inter se habent. Illæ autem duæ cognitiones clarior, & minus clara eiusdem rei, licet sint simul, nullum tamen inter se habent ordinem, aut connexionem, sed solum concomitantur se habent: cur ergo dicentur vnum diem componere. Nam quod vna sit excellentior alia, non satis est, nisi inter se vniantur, vel ordinentur: & ideo Augustinus aliquem alium ordinem obseruauit, vt supra notauimus, adeo tamen nobis obscurum, vt

SVARE
de Angel
re 6. dieru
anima

D. V.

augeat potius difficultatem. Nam in primis differentia, quam constituit inter primū, & alios dies, vix intelligitur, quia in primo instanti creationis fuit non solum vnusquisque Angelus seipsum, sed etiam omnes alios, nec solum alios spiritus, sed etiam celos, & alia corporalia actu contemplari potuerunt, vnusquisque secundum suam virtutem, & species, quas in eodem instanti, & prius etiam natura, quam in actum aliquē cognoscendi prodirent, acceperunt: ergo in illo instanti habuerunt cognitionem vespertinam non tantum sui, sed etiam aliorum Angelorum, & corporum. Et simili modo sancti Angeli in secundo instanti non tantum cognitionem sui, sed etiam omnem aliam cognitionem creaturarum, quam habebant, in laudem creatoris retulerunt: ergo prius etiam tempore, ac natura habuerunt vespertinam cognitionem omnium rerū, quas postea viderunt in Verbo: ergo non magis in primo die antecessit vespertina cognitio, quam in ceteris diebus. Neque etiam ponderatio illa quod de luce tantum bis dicitur *fiat, & facta est*, de alijs vero additur tertium, scilicet, *& facta est Deus*, rem conuincit. Tum quia si ad rem spectemus, etiam per lucem intelligamus Angelos, illi non tantum habent esse in Verbo, sed etiam facti sunt in mentibus angelicis sicut res alie: nam res alie non dicuntur fieri à Deo in mentibus angelicis, nisi per impressionem specierum intelligibilium, quibus representantur: Angelus vero licet fortalis respectu sui non indigeat specie, ad ceteros cognoscendos speciebus indiget: ergo etiam Angeli dicendi sunt fieri in mentibus aliorum ergo in hoc parua, vel nulla est differentia inter opus primi diei, & reliquorum. Atcedit, quod res non dicuntur proprie fieri in Verbo Dei, licet in illo sint eminenter, & obiectiue tanquam in arte, vel idea, & ideo cum dicitur, *fiat lux*, vel *firmamentum*, non est sensus, quod fiat in Verbo Dei, sed quod fiat in se, & hoc ipsum ostenditur, cum dicitur, *& facta est lux*, declaratur enim efficacia imperij diuini, quod imperium non est aliud, quam voluntas Dei, quæ per Verbum imperandi significatur. Quod verò in opere secundi diei addatur, *& facta est Deus*, non intelligitur, id est, fecit in mentibus angelicis: nam hæc est planè metaphorica, & voluntaria interpretatio sine fundamento in littera. Vnde, vt opinor, non habet peculiare mysterium, sed additum est ad explicandi melius munus firmamenti, quod fuit diuidere aquas ab aquis: vnde in tercio die non est additū simile verbum, quia secundum contextum non erat necessarium. In quarto autem die repetitum est, quia ad maiore operis explicationem erat commodum. In quinto vero die omisum est verbum, *& factum est*, solumque dicitur, *dixit Deus, producant aquæ, &c.* Et inf. *C. autem Deus cetera grandia, &c.* In sexto v. die paululū immutantur verba, & de homine solū dicitur, *dixit Deus, faciamus hominē*, quo significatur internū consilium, & postea declaratur executio: *Creatur Deus hominem*. Tota ergo illa differentia inter opus primi diei, & ceterorum non subsistit. Ad præterea, illum ordinem inter primū vespere, & mane non multū referre, vt ex vespertina cognitione sui in se, & matutina cognitione sui in Verbo vnus dies componatur media relatione prioris cognitionis in laudem Dei. Nam hic ordo ad summum intelligitur esse per modū dispositionis ad formam perfectiorem, vel per modum meriti ad præmium, ex quibus non solet componi aliquid vnum, quod cum metaphora vnus diei aliquam proportionem habeat. In alijs vero diebus ordo, quo dicitur matutina cognitio præcedere, non satis apparet, qualis sit, nec in qua causalitate fundetur: nam cognitio vespertina etiam quoad opera aliorum dierum naturalis est,

& quantum est ex se prior est cognitio ne supernaturali, præsertim matutina, vt explicauimus. E contrario verò in nullo genere causæ præter finalem dici potest esse effectus cognitionis matutinae, quia non consequitur ad illam, sed ad principia naturæ, nec matutinam disponit, ad vespertinam, sed potius è conuerso. Posset autem excogitari cognitio vespertina per species infusas, & supernaturales, per quas altiori modo cognoscuntur res in proprio genere in se, & non in Deo clarè viso. Quæ cognitio dici poterit consequens statum beatificum tanquam proprietates gratiæ consummatae, sicut de scientia animæ Christi, & hominum beatorum dici solet. Sed absque dubio non loquitur Augustinus de tali cognitione vespertina, sed de naturali: nec talis cognitio cum fundamento tribuitur Angelis respectu creaturarum ordinum naturalium, quia per naturalem scientiam sufficienter cognoscunt res illas in proprio genere. Et licet daretur vt consequens visionem beatam, ille ordo nihil pertineret ad compositionem vnus diei. Item alijs vnus dies posset componi ex vno mane, & duplici vespere, vna naturali, & alia supernaturali, habentibus aliquem ordinem, licet diuersæ rationis ad eandem cognitionem matutinam.

Ponderari etiam potest, quod iuxta discursum Augustini vix intelligitur, quando consummentur singuli dies. Nam de primo ait, incipere à vespertina cognitione, quæ interueniente relatione in laudem creatoris ascendit in mane vsque ad matutinam cognitionem. Quod si hoc ita est, vel secundus etiam dies incipiet à vespere, & terminabitur per mane, & sic vsque ad sextum, ac subinde etiam septimus dies à vespere incipiet, quod Augustinus semper negat in dicto quarto libro Genesim, & sepe alibi. Vel dicendum erit, in eodem mane, in quo primus dies consummatur, intrinsecè, incipere secundum diem per matutinam cognitionem firmamenti, seu operis secundi diei, & consequenter secundum diem finiri in cognitione vespertina eiusdem operis, vel vt iam relata in laudem creatoris, vel secundum se spectata: ac subinde, quod per relationem operis secundi diei, id est, firmamenti cogniti per vespertinam cognitionem eiusdem diei tertius dies iam incipiat, & ad meridiem perueniat per matutinam cognitionem operis eiusdem diei, & in ea consummetur. Vtrunque enim horum videtur habere inconueniens, videlicet, quod simul compleatur primus dies per matutinam cognitionem lucis, & incipiat secundus dies per matutinam etiam cognitionem firmamenti: nam siue illæ duæ cognitiones matutinae intelligantur omnino simul sine vilo ordine, siue cum aliqua prioritate, & ordine, non rectè coherant, vel coordinantur. Item quia alijs dies secundus sine relatione sui operis in laudem Dei pertranſibit, si talis laus ad initium tertij diei iam pertinet, vel si ad vitandum hoc inconueniens dicatur, in illo terminari intrinsecè secundum diem, iam ille secundus dies incipiet intrinsecè in mane, quo prima dies consummatur, & finietur intrinsecè in altero mane, quo inchoatur tertius dies, quod etiam prosequendo metaphoram, monstruosum videtur.

Vltimo obijcere possumus, quod iuxta illam quasi parabolam, vel metaphoricam interpretationem nulla conueniens ratio numeri, & ordinis sex dierum dari potest, nec septima dies potest commodè explicari. Probatur primum, quia Augustinus nullam aliam reddit rationem, nisi perfectionem senarij numeri, vel quia sex sunt gradus seu ordines rerum cognitarum. At neutra ratio satisfacit. Non prima, quia alij sunt numeri vel æque, vel magis perfecti, vt denarius, &c. præterquam

40.
Quarta ob-
iunctio.

41.
Obiectio
i. Membris.

terquam quod non sufficit numerum esse perfectum, ut rebus numeratis tribuatur, nisi in rebus ipsis verum aliquod supponatur fundamentum, quod hic non inuenitur, ut patebit alteram rationem refutando. Quod ex parte iam fecimus: nam si firmamentum factum secundo die fuit verum celum octauum, aut nonum, certe alij celi planetarum, & astra ipsa, sol, luna, & stellæ non sunt res alterius generis, vel ordinis inter se: ergo in talibus rebus non erat fundamentum numerandi tales dies. E contrario vero volatilia, & aquatilia non minus distinguuntur inter se, quam à brutis terrestribus, & homo plus distat ab illis omnibus, quam omnia illa inter se, cum sit secundum differentiam vltimam excellentioris ordinis: cur ergo cognitio matutina volatilium, & aquatiliū simul vno die censetur, & cognitio matutina brutorum terrestrium intelligitur posterior, & in distincta die? Vel cur cognitio matutina hominis non multo magis per se constituit nouum diē distinctum à cognitione brutorum, quam horum cognitio à volatiliū cognitione matutina separatur? Atque hinc probatur relinquitur secundum punctum de ordine. Nam si matutina, & vespertina cognitio Angelorum dicitur constituit primum diem, quia Angeli sunt excellentissimæ creaturæ cognitæ in Verbo; cur cognitio matutina & vespertina hominis non constituit secundum, cum homo inter res creatas secundum gradum perfectionis habeat? Quod si dicatur, præmitti debuisse, alia opera per quæ homini locus præparatus est: hoc certe in operibus secundi, & tertij diei satis obseruatum fuerat: illa autem non cogebant ad distinguendum quartum diē à secundo, nec ad præponenda bruta animalia homini in cognitione matutina, seu in hoc spiritualium dierum ordine.

2. Membrū.

42.
3. Membrū.

Denique tertium membrum de septimo die ita declaro, quia si isti dies distinguuntur per repetitionem eiusdem cognitionis matutinae in ordine ad varia opera Dei, ad numerandum septimum diē, necessarium est assignare opus septimum, distinctumque ab operibus sex dierum, in cuius cognitione matutina septima dies posita sit, & cum secundum Augustinum ille dies non habeat vespertinam, oportebit, ut illud opus per vespertinam cognitionem non cognoscatur. At nihil horum dici potest probabiliter: ergo iuxta illos analogicos dies non potest septimus numerari. Dicitur fortasse, diem septimum non in cognitione operis, sed potius in cognitione carentiæ operis positum esse. Sed contra hoc est, quia illa vel magis est carentia cognitionis, quam noua positiua cognitio, quia cognoscendo hæc opera, & non plura, cognoscitur illa carentia noui operis, vel certe si aliqua cognitio positiua addenda est, hæc ita cogitanda est, ut Angeli videntes Deum, per ipsammet visionem fiant, se videre omnia opera, quæ Deus per se facere statuit: nam per hoc vident non fecisse Deum plura, quam ipsi videant: hæc autem cognitio non pertinet ad nouum diem, nec intelligitur illis addita in die septimo, sed videtur intrinsece inclusa in perfectione illius cognitionis matutinae, qua omnia Dei opera in ipso videntur. Ergo iuxta illam metaphoram non videtur relinqui modus conueniens ad diem septimum explicandum. Propter hæc ergo sententia illa Augustini, & propter nimiam obscuritatem, & subtilitatem eius difficilis creditur est: quia verisimile non est Deum inspirasse Moyse, ut historiam de creatione mundi ad fidem totius populi adeo necessariam per nomina dierum explicaret, quorum significatio vix inuenitur, & difficillime ab aliquo credi posset. Fundamenta verò Augustini partim capite præcedenti soluta sunt, partim pendent ex declaratione

Concluditur
iudicium de
sententia
Augustini.Ad fundam.
Augustini
in 11. in
de sensu fa-
ciendum.

ratione operum singulorum dierum, ut ibidem dixi.

CAPVT XII.

Virum dies naturales creationis mundi re ipsa sex fuerint, sicut numerantur in Genesi.

Aliqui catholici scriptores licet fateantur, Moysem in cap. 1. Gen. loquutum esse de die naturali, nihilominus negant opera ibi narrata esse facta sex diebus naturalibus, sicut verba Genes. 1. Opus vnum diem, recenseri autem ac si essent sex diebus facta, non quia ita facta sint, sed quia si per moram sex dierum fierent, ita essent distribuenda. Hæc autem opinio duobus modis excogitata est. Prior conuenit cum Augustino in hoc: quod omnia ponit simul in primo instanti creatis facta, solumque differt in explicatione dierum, quia non explicat de diebus spiritualibus, sed de diebus naturalibus, & sensibilibus. Dicit tamen, non fuisse sex, sed vnum sexies repetitum per comparisonem ad res conditas. Et hanc opinionem defendit Caietanus Gen. 1. in explicatione primi diei in fine, & in initio capitis 2. Fundatur præcipue illis verbis cap. 2. *Ista sunt generationes cali, & terre quando creatæ sunt in die, quo fecit Dominus celum, terram, & omne virgultum agri &c.* vbi primum ponderat verbum illud, *in die*, nam inde colligitur, fuisse Deum celum & terram, in vno die, quæ fuit etiam ponderatio Augustini lib. 5. Gen. à principio, & alijs multis locis: secundò ponderat Caietanus illa verba, *& omne virgultum agri*, per quæ declarari putat, loqui Moysem de celo, & terra non nudis, & informibus, sed cum toto ornatu, quem per sex dies acceperunt, ac denique prout includunt non tantum simplicia corpora, sed etiam mixta, nam virgulta agri mixta sunt. Vnde vltimis infert, declarasse Moysem per illa verba opus antea narratum in tertio die, in vno & eodem die cum celo, & terra factum esse, & per hoc etiam significasse, idem esse intelligendum de omnibus aliorum dierum operibus. Ac denique concludit, etiam omnia opera, quæ in primo die dicuntur facta, non successiue per discursum eius fuisse facta, sed simul in principio illius diei. Quia idem est (inquit) iudicium quoad simultatem temporis cum creatione celorum & terra productis tertio die, & alijs diebus, & similiter eadem erit ratio de productis in vno die quoad simultatem temporis in productione sua.

At verò Cano, (ut Molina refert) in alijs conueniens cum Caietano, in hoc vltimo differt. Fateretur enim, diem de quo Moyse loquitur, esse naturalem, & in re fuisse vnum tantum sexies repetitum. Nihilominus tamen dicit, in illo die non fuisse omnia simul facta, sed cum aliqua successione in partibus illius diei. Quam successione solum in productione mixtorum putat esse necessariam, quia expresse narrantur facta ex materia præiacente, ut cap. 10. expendimus: de celis vero, & elementis prout nunc sunt, putat simul esse facta in illo die, in eius principio. Interrogatus autem, quo vero sensu potuerit Moyse dicere sex diebus esse facta, quæ vno tantum die facta sunt. Respondet subintelligendo conditionem, & vtendo verbis absolutis in sensu conditionato, quia si opera illa per distinctos dies essent faciendæ, sex diebus, & illo ordine fierent. Qui modus loquendi (ait) non est inusitatus, ita enim multi exponunt illud Psalm. 101. *Ipsi peribunt, tu autem permanebis*, id est, licet ipsi pereant, tu perire non potes, & illud Mat. 42. *Celum, & terra transibunt, tu autem*